

СУТНІСТЬ ТА УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОФОРМУВАНЬ

КОРНІЙЧУК Г.В., АСПИРАНТ,
ННЦ «ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ», М.КИЇВ*

Розглянуто інноваційне забезпечення техніко-технологічної бази сільськогосподарських підприємств та джерел фінансування інновацій.

The innovations of technical and technological basis in agriculture and financial sources researched.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із найбільш економічно активних секторів національного господарства України являється агропромисловий комплекс. На його діяльність значний вплив має інноваційно-інвестиційна політика. Без інновацій неможливо підвищити конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції, без інвестицій – здійснити ринкові перетворення та втілити їх у життя.

Активна економічна діяльність агроформувань значною мірою залежить від обсягів і форм інвестицій, тому що останні формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі, а також визначають конкретні позиції країни на світових ринках. Відсутність дієвого механізму інвестування в аграрний сектор спричинила руйнівні процеси в економіці. Актуальність досліджень із даної проблеми беззаперечна, оскільки від обсягів, якості інвестицій та ефективності інвестиційного процесу значною мірою залежить доля вітчизняної економіки, зокрема й сільського господарства, яке потребує значних коштів на структурну перебудову і підвищення ефективності всіх форм господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження інноваційної діяльності в галузях АПК постійно перебуває у колі уваги провідних вітчизняних вчених: М.В. Мазнева, О.Б. Шмаглія, О.В. Лаврука, О.І. Дація, В.М. Петрова, А.М. Малого, В.В. Іванишина та інших. Незважаючи на значну кількість праць та досліджень інноваційно-інвестиційного розвитку агроформувань необхідно більш детально розглянути інноваційне забезпечення техніко-технологічної бази сільськогосподарських підприємств та джерел фінансування інновацій.

Цілі статті. Розглянути особливості формування і розвитку інноваційного процесу у сільському господарстві, дослідити джерела і методи фінансового забезпечення інноваційної діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність у сільському господарстві має певні особливості, пов'язані із його специфікою, а саме: наявністю живих організмів, сезонністю та підвищеними ризиками тощо. Із впровадженням новацій у галузь види продукції, як правило, не змінюються, тільки набувають покращених властивостей (наприклад, вища врожайність буряків). Інноваційну діяльність у сільському господарстві зазвичай розглядають на чотирьох етапах: розробка новацій, їх апробація та перевірка, відтворення новацій, а також впровадження їх у виробництво. Основним продуцентом інновацій для сільського господарства нині є мережа науково-дослідних інститутів УААН та Міністерства аграрної політики України.

Серед стратегічних напрямів інноваційного оновлення сільського господарства необхідно виділити й спрямувати зусилля на реалізації: забезпечення сільськогосподарського виробництва системою сучасних енергоощадних машин, обладнання, багатофункціональної техніки, інформаційно-телекомунікаційних засобів, енергетичних модулів; інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур з раціональним використанням їх генетично-біологічного потенціалу і технічних ресурсів; генетики, біотехнології та селекції рослин і тварин; комплексної та глибокої переробки й зберігання продукції рослинництва і тваринництва тощо.

У сучасних умовах господарювання вітчизняному сільському господарству необхідна не просто нова техніка, а така матеріально-технічна база, яка дасть змогу в декілька разів підвищити продуктивність праці. Формування можливе лише на базі техніки нового покоління, параметри якої були б орієнтовані на досягнення вищих показників виробництва сільськогосподарської продукції при мінімальних затратах праці й капіталу на її одиницю. Проте темпи інноваційного розвитку, що склалися у вітчизняному АПК, незважаючи на певне позбавлення в останні роки, не можна вважати задовільними. Адже значне відставання України від розвинених країн світу за технологічним рівнем виробництва в усіх сферах агропромислового комплексу настільки велике, що без прийняття радикальних заходів загальнодержавного рівня подолати його неможливо. У серійному виробництві переважної більшості українських промислових підприємств сільськогосподарського

* Науковий керівник д.е.н., професор О.Є. Гудзь.

машинобудування залишаються морально застарілі зразки техніки [4].

Консерватизм вітчизняних виробників сільськогосподарської техніки у постійно інноваційному оновленні її асортименту зумовлюється кількома чинниками. По-перше, це відсутність за часів соціалістичної планової економіки конкуренції між виробниками подібної продукції як головної рушійної сили розвитку науково-технічного прогресу в галузі.

По-друге, вже за нинішніх часів відсутня чітка державна політика щодо стратегії і механізмів розвитку вітчизняного тракторного і сільськогосподарського машинобудування. Галузеві програми, що протягом останніх років приймалися й доопрацьовувалися численними урядами практично так і не набули логічного завершення через недостатню обґрунтованість, не відпрацьованість механізмів здійснення і обмеженості (а в багатьох випадках і повної відсутності) необхідного фінансування.

Третя причина стагнації інноваційного розвитку сільськогосподарського машинобудування в Україні зумовлюється вкрай низьким платоспроможним попитом сільськогосподарських товаровиробників, які внаслідок кризового фінансово-економічного стану при оновленні машинно-тракторних парків віддають перевагу застарілим простішим моделям, які значно дешевші порівняно із сучасними аналогами.

Стан справ ускладнюється вкрай низькою якістю сільськогосподарської техніки, що виробляється вітчизняними промисловими підприємствами. Для забезпечення сільськогосподарського виробництва сучасною енергоощадною технікою необхідно здійснити конкретні заходи для виробництва новітньої техніки на основі кращої світової та вітчизняної бази – надати митні, податкові, кредитні та інші пільги, сприяти докорінному переоснащенню базових галузей: металургії, верстатобудування, енергетики, електронної промисловості і т.д., що дасть змогу поліпшити якість вітчизняної елементної бази; звести до мінімуму прямий продаж імпоротної сільськогосподарської техніки в державі. Іноземну техніку слід як мінімум збирати в країні (забезпечення робочих місць), надалі – поступово замінити елементну базу на вітчизняну (за умов забезпечення рівня якості); комплектування сільськогосподарською технікою автономних господарських одиниць має здійснювати на основі системного підходу до вибору напряму господарської діяльності, підбору культур, сортів, сівозмін, соціальних чинників; адаптації технологій виробництва сільськогосподарської продукції та техніки для їх реалізації до конкретних умов господарювання, застосування сучасних систем управління складними господарськими системами. Управління технологічними процесами має проводитися на основі аналізу оперативної інформації щодо їх перебігу, з урахуванням бази знань про цей процес, аналізу досвіду застосування його в конкретних умовах та даних коротко- і довгострокового прогнозу кліматичних параметрів; створення автоматизованих систем вирощування й збирання сільськогосподарських культур на основі супутникових навігаційних систем типу GPS [6].

Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств, який визначає рівень розвитку АПК у сучасних умовах великою мірою залежить не тільки від насичення технікою у фізичних одиницях, але й вирішальною мірою від її наукомісткості, використанні "ноу хау" при конструюванні та економічності. Створення техніки, яка відповідає кращим іноземним аналогам, освоєння нових джерел енергії — ключові напрями інноваційний розвитку й необхідні компоненти забезпечення конкурентоспроможності агропромисловості в умовах глобалізації.

Проте розвиток української економіки, як і раніше, відбувається на застарілій промисловій інфраструктурній базі. Матеріаломісткість української промисловості зараз перевищує прийняті в західних індустріально розвинених країнах норми в 2,5 раза, при цьому матеріаломісткість і енергоємність вітчизняного виробництва продовжує зростати. Розрив у рівнях технологічного розвитку, відповідно, збільшується і, як результат, продуктивність праці в 4,5 раза нижча, ніж за кордоном. Через ці причини близько 70% українських підприємств не можуть випускати товари, які б відповідали західним стандартам якості [2].

Для багатьох вітчизняних підприємств джерелом розвитку та впровадження інновацій служать власні кошти, оскільки отримати довгострокові й дешеві кредити складно і практично неможливо. Але цих коштів, як правило, бракує, від чого страждає якість інноваційного процесу. Наші компанії, що розвиваються, у десятки, сотні разів менші від зарубіжних конкурентів. Вони не можуть інвестувати в інновації стільки грошей, скільки американські чи японські підприємці. Українським компаніям варто застосовувати альтернативні джерела фінансування: спільні розробки, фінансування замовником кінцевого продукту, одержання в лізинг устаткування під кредиту банку країни — виробника устаткування тощо.

Розглянемо тенденції, які відбуваються у формуванні джерел фінансування інвестицій і мають місце в сільському господарстві. Проблему створення ринку інвестицій можна вирішити як за рахунок внутрішніх джерел фінансування сільськогосподарського виробництва (державні інвестиції, власні кошти суб'єктів господарювання, позики, заощадження населення), так і зовнішніх (прямі іноземні інвестиції).

Суттєвим джерелом інвестиційних процесів у розвинених країнах виступають власні кошти

підприємств: нагромадження у вигляді амортизаційного фонду; прибутку в тій частині, що спрямовується на оновлення та розширення виробництва. Але, на жаль, в сучасних умовах власні джерела фінансування інвестиційних процесів в сільському господарстві суттєво обмежені.

Важливим джерелом інвестування є кредити. На жаль, в Україні система кредитування аграрного сектора економіки формується в основному комерційними банками, кредитні програми яких розраховані переважно на короткостроковий термін. Між тим короткострокове кредитування, що пропонується селу комерційними банками, є неприйнятним для сільгосптоваровиробників, оскільки воно створює базу для падіння цін на їх продукцію. Останнє відбувається тому, що розрахунки за короткостроковими кредитами повинні здійснюватися після збору урожаю у короткий термін. Товаровиробники для забезпечення своєчасного повернення кредитних коштів вимушені терміново, за низькими цінами продавати свою продукцію, що знижує рівень їх доходів. А це, звичайно ж, заважає ефективному розвитку ринку сільгосппродукції.

За результатами проведених досліджень інституту досліджень сільського розвитку, близько 64% сільськогосподарських підприємств України мають потребу в довгострокових кредитах, 16% – в середньострокових і лише 10% – у короткострокових. Ураховуючи це, необхідно збільшити обсяги довгострокових кредитів.

У 2009 році підприємствами агропромислового комплексу залучено кредитів на суму 5,8 млрд. грн., що становить 29 % до залучених у попередньому році, з них короткострокових – 4,1 млрд. грн., середньострокових – 1,15 млрд. грн., довгострокових – 0,5 млрд. гривень. Кредити залучили 2039 підприємств. Із загального обсягу на пільгових умовах залучено майже 2,6 млрд. грн. (17 % до 2008 року), в тому числі короткострокових – 2,2 млрд. грн., середньострокових – 267,1 млн. грн., довгострокових – 55,7 млн. гривень. Пільгові кредити залучили 934 підприємства. Процентні ставки за кредитами банків становили від 16,5 до 39 відсотків.

Серед переліку джерел фінансування інвестицій в сільському господарстві важливе місце займають бюджетні асигнування. Так, у 2008 році отримано 3022,4 млн. грн. за рахунок бюджетних дотацій у тому числі 884,1 млн. грн., для підтримки виробництва продукції рослинництва і 1172,6 млн. грн. – для тваринництва. Отримано за рахунок податку на додану вартість 2284,3 млн. грн.

За оцінками іноземних експертів, обсяг інвестицій, який необхідний для підвищення продуктивності сільського господарства України до рівня середньої продуктивності, досягнутої сільським господарством розвинутих країн Європи, становить біля 150 млрд. дол. США. Для оновлення машинно-тракторного парку аграрних підприємств на рівні технологічної потреби необхідно щорічно понад 15 млрд. грн. Нині ж на придбання сільськогосподарської техніки суб'єкти господарювання щорічно можуть використати не більше 2 млрд. грн.

Висновки. Отже, забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток національного сільського господарства можливо лише у тому випадку, коли цей розвиток здійснюватиметься на основі інноваційно-інвестиційної моделі. Органічне поєднання інноваційної та інвестиційної діяльності, вкладання дедалі зростаючих обсягів коштів у сучасні інноваційні технології, зокрема інноваційне забезпечення техніко-технологічної бази сільськогосподарських підприємств, слід розглядати як найважливішу передумову ефективного функціонування вітчизняних агроформувань у відкритому конкурентному середовищі. Проблема інноваційного розвитку АПК залишається актуальною через брак коштів на фінансування інвестицій.

На сьогодні інвестиції в розвиток аграрного сектору за рахунок усіх джерел фінансування не забезпечують навіть простого відтворення основних засобів, і як наслідок, багато сільськогосподарських підприємств відчуває нестачу власних коштів для інвестування у основні виробничі фонди, тому вони намагаються знайти зовнішні джерела інвестицій. Тому головною метою державної політики в розвитку сільського господарства має бути підвищення інвестиційної привабливості галузі як для вітчизняних так і для іноземних інвесторів. Цьому буде сприяти підвищення купівельної спроможності сільськогосподарських товаровиробників, захист вітчизняних товаровиробників від конкуренції імпортних товарів на внутрішньому ринку, підвищення платоспроможного попиту населення.

Література.

1. Дацій О.І. Методичні основи дослідження інноваційного розвитку галузей сільського господарства // Агро Світ. – 2008. – №14. – С. 15-18.
2. Мазнева М.В. Сучасні проблеми адаптацій в аграрних підприємствах // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №6 (108) – С. 127-131.
3. Малюга А. М., Музиченко А. С. Організаційно-економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності в АПК // Економіка АПК. – 2009. – №11. – С. 38-43.
4. Петров В.М. Інноваційні пріоритети технічної політики в АПК // Економіка АПК. – 2005. – №7. – С.11-17.
5. Петухова О.М. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств харчової

промисловості // Економіка АПК. – 2010. – №6. – С. 119-121.

6. Шмаглій О.Б. Інноваційний розвиток сільського господарства та харчової переробної промисловості // Економіка АПК. – 2010. – №5. – С. 119-122.